

Recensies

P. van Hees, *Bibliografie van P. Geyl* (Historische Studies uitgegeven vanwege het Instituut voor Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht, XXVIII; Groningen: Wolters-Noordhoff, 1972, 128 blz., f. 25.-).

Dit is een werk dat om verschillende redenen respect verdient. Nooit heeft men een zo compleet overzicht gekregen van Geyls schriftelijke arbeid. De opzettelijk als schets aangeboden bibliografie die in *Studies en Strijdschriften* (1958) werd opgenomen, bevat op geen stukken na het hele oeuvre. Pas het boek van Drs Van Hees dat met voorbeeldige ijver en kennis is samengesteld, verschaft de gelegenheid om de totale omvang van Geyls werk te schatten. Bovendien heeft Van Hees dit werk toegankelijker gemaakt door naast de chronologische indeling een systematische rubricering aan te brengen die dank zij haar eenvoud heel efficiënt lijkt en zonder twijfel nuttig is. Ook geeft hij een overzicht van Geyls nu in de Utrechtse Universiteitsbibliotheek bewaarde archief. Tenslotte volgt een vrij groot aantal gegevens over het beschikbare biografische materiaal. Het nut van dit alles hoeft geen bewijs. De gebruiker past oprechte dankbaarheid voor de volharding en toewijding van Van Hees.

Ik veroorloof mij enkele kritische opmerkingen. Zij betreffen de wellicht onvermijdelijke maar toch veel te talrijke slordigheden en inconsequenties die dit boek ontsieren. Deze slordigheden zijn niet belangrijk en ik zal de vele tientallen die ik zonder er naar te zoeken vond, niet opsommen. Slechts een paar gevallen bij wijze van voorbeeld. Op de eerste bladzijde van de chronologische bibliografie staan al drie vergissingen: er is een 'ch' uit 'Nederlandsche' weggevallen (no. 4); er wordt in no. 6 en no. 7 verwezen naar de bladzijden van het *NNBW*, maar dit werk nummert kolommen, geen bladzijden. In het algemeen zijn er trouwens wel erg veel fouten in de oude spelling gemaakt. Er zijn ook nogal wat onregelmatigheden. Soms worden van een artikel in een tijdschrift de bladzijden nauwkeurig aangegeven. No. 5 bijvoorbeeld geeft over een stukje in *Minerva* trouwhartig op dat het staat op blz. 530-532. In no. 7 echter, enkele regels later, moet een artikel in *Onze Eeuw* het doen met blz. 267 fl. Daarbij vraagt de lezer zich wel af wat voor woord deze herhaald optredende dubbele f eigenlijk geacht wordt af te korten: toch niet 'following'? Een ander voorbeeld: van sommige door Geyl gerecenseerde boeken worden niet alleen jaar en plaats van verschijning maar ook de naam van de uitgever vermeld; andere boeken moeten het zonder die uitgever stellen. Een iets belangrijker bezwaar is dat de auteur soms te bang is geweest zich te herhalen. No. 33 van zijn bibliografie vermeldt bijvoorbeeld onder het jaar 1920 dat er van het in 1920 gepubliceerde *Holland and Belgium* in 1921 een Nederlandse vertaling verscheen. Een titel van die Nederlandse uitgave wordt niet meegedeeld en onder 1921 wordt het boek niet opgenomen. Het schijnt trouwens een algemeen principe van de auteur te zijn om herhalingen te voorkomen. Zo vindt men bij 1930 een opsomming van de verschijningsjaren niet alleen van het toen gepubliceerde eerste deel van *De Nederlandsche Stam* maar ook van de volgende delen; onder 1934 en

1937 toen delen II en III uitkwamen, treft men geen *Stam* meer aan. Wel echter weer onder 1959. Ik zie niet goed wat hier de ratio van is. Evenmin trouwens is het duidelijk waarom onder no. 91 slechts drie van de vijf artikelen die het eerste deeltje van *De Groot-Nederlandsche Gedachte* bevatte, staan vermeld.

Ik wil in deze trant niet doorgaan. Zulk soort kritiek zou de indruk kunnen wekken dat de heer Van Hees zijn werk slecht gedaan had; dat zou een totaal verkeerde indruk zijn. Hij voert ons met zijn enorme massa gegevens in dit gigantische oeuvre binnen; hij identificeert vele onder allerlei pseudoniemen of anoniem door Geyl in kranten en tijdschriften gepubliceerde artikelen, brieven en polemieken en brengt door de talloze heen-en-weer-verwijzingen en door de systematische rangschikking die hij toevoegt, orde in zijn materiaal. Het is een heldhaftig werkstuk.

Het is ook daarom zo heldhaftig omdat hij zich niet heeft laten ontmoedigen door het miserabele publicatie-procédé waarmee hij het moest stellen. Ik moet hier tot mijn spijt iets over zeggen. Huizinga werd in deel IX van zijn *Verzamelde Werken*, uitgegeven door de firma Tjeenk Willink die nu in het Wolters-concern is opgenomen, geëerd met een voortreffelijke bibliografie. Wolters gaf in 1963 een zeer fraai gedrukte en verzorgde bibliografie van Jan Romein uit. Zonder enige twijfel heeft de bibliografie van Geyl de samensteller meer hoofdbrekens gekost dan de auteurs van de twee andere bibliografieën die ik noemde aan hun werk moesten besteden. Geyls oeuvre is nu eenmaal veel en veel groter dan dat van Huizinga. En Romein schreef misschien niet veel minder dan Geyl maar in de bibliografie zijn de dag- en weekbladartikelen weggelaten die Van Hees in zijn werk wel opnam. Welnu, Van Hees' ijver werd beloond met een drukwijze die geen enkele variatie toelaat, echter wel het gebruik van inferieur papier. Het resultaat is dat deze bladzijden een troosteloze typografische woestijn vormen. Het was niet eens mogelijk om titels van boeken, kranten en tijdschriften te cursiveren. Van Hees probeert zijn lezer wat te helpen met streepjes, punten, komma's en zo nu en dan eens een aanhalings-teken en hij heeft waarschijnlijk gered wat er te redden viel. Veel te redden was er echter niet. Dit is erbarmelijk, schaamteloos duur drukwerk, een belediging voor de samensteller, voor de wereldberoemde auteur die Geyl was en voor de lezer. Het boek voldoet niet aan de eenvoudigste eisen die men aan een bibliografie stellen moet. Het is een treurige mislukking.

E. H. Kossmann

P. J. van Winter, *Oorlogsduur in oorlogsnamen. Over het gebruik van getallen tot steun van historische voorstellingen* (Verhandelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, afd. lett. N.R. LXXVII - no. 1; Amsterdam-Londen, 1972. 112 blz. f. 25.-).

Waarom en wanneer hebben de Zeven-, de Negen-, de Dertig-, de Tachtig- en de Honderdjarige oorlog hun naam gekregen en in hoeverre is die naam algemeen aanvaard? Het is een originele vraagstelling, maar men moet wel tijd en energie hebben om de zaken zo fundamenteel uit te diepen als de Groningse oud-hoogleraar Van Winter in dit boek gedaan heeft.

Bij de Zevenjarige oorlog ligt het vrij simpel. De naam is afkomstig van koning Frederik II zelf, is dus kort na afloop van het conflict gevormd en heeft vrijwel onmiddellijk algemeen ingang gevonden. Maar bij de overige oorlogen was het minder eenvoudig. De behoeften van het onderwijs aan een korte, gemakkelijk te onthouden naam waren hierbij